

**Освітня діяльність з пріоритетом з народознавства
для дітей середнього дошкільного віку**

Гацанюк Алла Петрівна
вихователь спеціальної групи
Білоцерківського ЗДО
№ 28 «Горобинька»

Тема. Хліб – усьому голова

Мета. Формувати уявлення про важливу роль хліба в житті людини; дати поняття про особливості вирощування хліба, його шлях від лану до столу; закріпити назви хліборобних професій, злакових рослин; продовжити вчити дітей будувати відповіді граматично правильно, наповнювати активний словник; удосконалювати звукову культуру мовлення, образне мислення; розвивати спостережливість, увагу; виховувати любов та повагу до професії хліборобів, бережливе ставлення до хліба.

Матеріал: хліб, інші хлібні вироби, рушник, колоски, борошно, сіль, цукор, яйця, дріжджі, маргарин, молоко, вода, дріжджове тісто, приладдя для розкачування тіста, вірші.

Хід

Вихователь. Діти, подивіться, як гарно у нас сьогодні прикрашений стіл. Що ви бачите на столі?

Діти. Вишитий рушник, а на рушнику хліб, на тарілці бублики, пиріжки, колоски пшениці у вазі.

Вихователь. Чи цікаво вам, про що ми будемо сьогодні вести бесіду? От відгадайте загадку, і ви дізнаєтеся, про що буде наша розмова.

«Він і чорний, він і білий,
І завжди він загорілий,
Як до столу ми йдемо,
То без нього не їмо».

Так, це пахучий, рум'яний хліб. Ми зустрічаємося з хлібом щодня. Без хліба не обходиться ні буденний, ні святковий стіл. Згадайте, які приказки про хліб ви знаєте.

Дитина І. «Нема хліба – нема обіду».

Дитина ІІ. «Хліб – усьому голова».

Дитина ІІІ. «Не всі землю орють, але всі хліб їдять».

Вихователь. З давніх часів батьки навчали дітей своїх традицій – берегти хліб. Хліб завжди був не тільки їжею, але й окрасою на різних святах і обрядах. На Великдень випікають круглі калачі – паски. На Різдво також обов'язково печуть круглий хліб – коровай (киричун, крайчун). А ще печуть пиріжки, пампушки, пироги з різною начинкою. Жодне весілля не обходиться без пишного короваю. Отже, діти, до хліба треба ставитися з великою пошаною, берегти кожную крихітку, бо для того, щоб ми мали хліб на столі, треба вкласти багато праці. Спочатку треба виростити зерно, потім переробити зерно на борошно, а тоді вже пекти хліб. Послухайте, як гарно написано про хліб в оповіданні Т. Коломієць «Хліб».

«Принесли хліб. На столі поклали. Пахучий, теплий ще. Із шкоринкою золотавою. Це від вогню позолота в нього.

Та не тільки від вогню. Золоте зерно на борошно мололи. А зерно в золотому колоску на стеблині золоченій гойдалося, срібною росою вмивалося. Золоте проміння сонячне в себе ввібрало. Від сонця позолота в хлібі. Та чи тільки від нього?

Золоті роботящі руки зерно у ріллю посіяли. Урожай доглянули й зібрали. Роботящі руки зерно змололи, хліб спекли. Роботящі руки в дім його принесли, на вишивану скатертину поклали.

І лежить на столі хліб, теплий, пахучий, руками роботящими подарований. Лежить ясний, як сонечко, і ніби промовляє: «Любіть мене, шануйте, їжте та здоровими будьте».

Вихователь. З чим порівнюється хліб у цьому оповіданні?

Діти. Із золотом, із сонечком.

Вихователь. Як сказано в оповіданні – якими руками вироблений хліб?

Діти. Роботящими, золотими.

Вихователь. Давайте повторимо, які слова ніби промовляє хліб до нас?

Діти. Любіть мене, шануйте, їжте та здоровими будьте.

Вихователь. А чи любите ви хліб та хлібні вироби? Як треба ставитися до хліба? Які ще вироби з борошна ви знаєте?

Діти. Пиріжки, бублики, булочки, пампушки, вареники, галушки, млинці, оладки, різні тістечка.

Вихователь. Діти, а яка гарна традиція, пов'язана з хлібом, існує в Україні?

Діти. Зустрічати дорогих гостей хлібом-сіллю на вишитому рушнику.

Вихователь. Діти, а чи бачив хтось із вас, як печуть хліб? Може хтось допомагав мамі чи бабусі пекти хліб? *(Розповіді дітей).*

Вихователь. Хто розповість вірш про славу традицію випікання хліба?

«У нас здавна
Є традиція слава:
Воду брати з чистої криниці,
Муку з ярої пшениці,
Руками добрими замісити
І гостей короваем пригостити».

Вихователь. Хто знає, які продукти треба взяти для того, щоб спекти такий гарний хліб, як у нас на рушнику?

Діти. Борошно, яйця, цукор, сіль, молоко, воду, дріжджі, маргарин.

Вихователь. Так, діти, ось тут перед вами всі ці продукти, які ви назвали. Всі ці продукти треба змішати, замісити тісто на дріжджах, тісто поставити в тепле місце, щоб підійшло. Коли тісто підійде, з нього формують хліб, пиріжки, булочки. Подивіться, діти, ось у цій мисці я замісила тісто на дріжджах. Воно вже й підійшло. Ми зараз з вами зробимо пишний коровай. Чи будете ви мені допомагати? Поміємо гарно руки і приступимо до роботи.

(Вихователька розкачує тісто на основу, а діти виготовляють прикраси на коровай: розкачують довгі палички, потім розплескують їх пальчиками,

стеками роблять надрізи колосочком; плетуть косичку, прикрашають коровай. Коровай відносять на кухню пекти).

Вихователь. Діти, щоб наш коровай гарно спікся, давайте заведемо хоровод «Калач».

«Я печу, печу, печу
Діткам всім по калачу.
Зверху маком притрушу,
В піч гарячу посаджу.
Випікайтесь, калачі,
У натоплений печі
Буду всіх діток скликати,
Калачами частувати».

Вихователь. Хліб завжди був у великій пошані у людей. Недарма є багато віршиків, пісеньок, потішок, де говориться про хлібні вироби. Ми з вами знаємо такі віршики. Давайте розкажемо їх.

Дитина I. «Ой смачні, ой смачні
Бублики у Тані.
Медяні, запашні,
З маком, ще й рум'яні».

Дитина II. «Не плач, дитинко, не плач,
Принесе киця калач.

Дитина III. «Летів горобейчик:
– Джив, джив, джив!
Де мені сісти?
– Що ж мені їсти?
– Калачі».

Вихователь. Молодці, діти. А які казки ви знаєте, де згадуються вироби із борошна?

Діти. «Колобок», «Півник і двоє мишенят», «Червона шапочка».

Вихователь. Чи сподобалося вам сьогоднішнє заняття? Що ми сьогодні робили? Сьогодні на полуденок ми будемо їсти коровай, який самі приготували. А зараз пограємося в гру «Хлібчик».

Українська народна гра «Хлібчик».

**Освітня діяльність з пріоритетом з народознавства
для дітей молодшого дошкільного віку**

Гацанюк Алла Петрівна
вихователь спеціальної групи
Білоцерківського ЗДО
№ 28 «Горобинька»

Тема. Ознайомлення дітей з ремеслами українського народу

Мета. Ознайомити дітей з різними видами ремесел та їх значенням у побуті. Вчити промовляти заклички, грати в українські ігри. Розвивати творчі здібності. Виховувати шанобливе ставлення до народно-вжиткового мистецтва та повагу до майстрів, які їх створюють

Хід заняття

В святково прикрашений зал (українська світлиця) входить вихователь разом із дітьми II молодшої групи під музичний супровід.

Вихователь.

«Все навколо зеленіє,
Річка ллється і шумить,
Тихо, тихо вітер віє
Із травою гомонить,
Як тут в сидіти у хаті,
Коли все живе цвіте ...

(Звучить пташиний спів.)

Скрізь дзвенять пташки крилаті,
Сяє сонце золоте.
Та це ж весна настала!
Квітне верба запашна,
Річка в долині синіє,
Пташка в полі співає
Пісня її чарівна

Сонечко вранці стрічає!»

Вихователь. Діти про яку пору року йдеться у вірші?

Діти. Весну.

Вихователь. А яка зараз пора?

Діти. Весна.

Вихователь. А весною все прокидається, оживає, повертаються пташки з далеких країв, і дітки їх вітають такими словами:

Діти. «Пташок викликаю

З теплого краю:

- Летіть соловейки,

- Спішіть, ластівоньки,

- Пасти корівоньки».

Діти заводять хороводи, гаївки.

Вихователь. Давайте пограємо в одну з таких ігор. Закличка:

«Діти мої, діточки,

Золотії квіточки?

Поспішайте на гру,

На веселу отаку?»

Діти разом із вихователем граються в українську народну гру «Горобейко». По закінченні гри відкривається панорама української хати і декорацію: піч, біля печі сидить дідусь, імітує рухи на і гончарному крузі, далі – баба, біля неї прядка, веретено, імітує рухи ніби пряде, посеред хати стіл, обабіч стола сидить дівчинка - внучка і вишиває рушника на лаві - собачка - вирізує по дереву, біля вікна - кицька - творить витинанки, і в куточку мишка розмальовує яєчка.

Вихователь.

«На околиці села.

Як мовиться в казці,

Жив веселий дід Хома

І баба Параска.

Біля хати у садку
Щось там гомоніло,
Розважалися малі,
А старі раділи,
Дід учив їх гончарувати
На сопілці грати.
Баба вчила у господі
Внучку вишивати
Всі ремесла, що не взять
Вміють туг робити -
І стругають, і майструють
Ткати, пряти, шити».

Вихователь. Ось, діти, подивіться в яку красиву оселю ми потрапили. Ну, що ж давайте сюди завітаємо.

Діти вітаються і заходять до хати. Підходять до дідуся, який майструє.

Вихователь. Діти, погляньте, як прибрана світлиця. Колись світлицю називали найкращу кімнату в хаті. Жінки-українки з давніх-давен любили чепурити свої хати. Піч розмальовували квітами, півниками, мисник, прикрашали витинанками, на стінах вішали рушники, вишиті господинею на столі клали українську скатертину.

Давайте поглянемо, що зараз робить дідусь. В руках у нього шматок дерева перетворюється на ось такі чудові речі-дощечки для тіста, мисники. Своїм різцем він творить дива. Це давнє ремесло називається різьба по дереву.

Дідусь. Не те дороге, що з щирого золота зроблено, а те що руками доброго майстра створене.

Дід гукає на бабу, яка сидить і пряде.

Дідусь. Чуєш, бабо, не сиди, діткам свою роботу покажи.

Діти з вихователем підходять до баби, яка сидить і імітує рухи пряді - пряде нитку.

Вихователь. Ось погляньте, діти, як раніше наші бабусі та прабабусі пряли нитки, щоб отримати нитки з яких ткали полотна на рушники, сорочки.

Баба. Як не вміє дівка шити, прясти, вишивати. буде вік свій дівувати.

Вихователь. Так, раніше кожна дівчинка вчилася змалку вишивати, щоб на виданні, коли буде дівчина виходити заміж в неї були і вишиті сорочки, і вишиті рушники і скатерті. Вишивання це чи не найбільш поширений на Україні вид мистецтва, ремесло, яким володіли всі українські дівчата та жінки.

«Як зозулю мати сяде вишивати

Значить щастя бажати.

Буде діточкам бажати

А калина - знак краси

Й вроди для дівчаток,

А кривульки - знак води,

Щоб були здорові та багаті».

Баба до онучки. Ну ж бо, внучко, не сиди, своє вишивання діткам покажи.

(Діти підходять до дівчинки - внучки, розглядають все, що вона вишиває).

Онучка. Вишиваю рушничок, вишиваю

Хрестик до хрестика гарно прикладаю,

Щоб зацвіли на нім ружка та калина,

Щоб він гарним став як це я дівчина.

Вихователь. Діти, то що робить онучка?

Діти. Вишиває.

Вихователь. Ой, дітки, вже стомились наші ніжки,

Тож сідайте на доріжці,

Підкуємо чобітки

Й далі помандруєм залюбки.

Під музичний супровід проводиться фізкультхвилинка «Кую-кую чобіток».

Кую-кую чобіток *(Діти імітують рухи стукаючи по ступні.)*

Подай, бабо молоток *(руки вперед, до себе згинаючи я ліктях.)*

Не подаси молотка *(Сваряться пальчиком.)*

Не підкую чобітка (*Хитають голівками.*)

Вихователь. Бабуся не почула, давайте спробуємо іще раз. (*Фізкультхвилинка повторюється*).

Онучка. Де взять кухлик, їй горнятко?

Глечик, тацю, все малятка.

Ти нам, Жучка покажи

Як гончарить, розкажи.

Діти з вихователем підходять до собачки, яка імітує рухи гончара.

Вихователь. Весь посуд, що був раніше у вжитку кожної української сім'ї створений руками справжніх умільців – гончарів. Із звичайної глини вони своїми золотими руками творили чудеса – горщики і горнятка, миски і кузлі, глечики і бариля.

Жучка. В руки глину я беру

Пом'якшую і творю,

Я на цьому крузі все –

Хай людям радість це несе.

Вихователь. Так, і нині можна помітити в кожній хаті гончарні вироби – це і макітри, і куманці, полив'яні миски і кухлі.

Жучка. Кицько, чом тихесенько сидиш.

Витинаночки бери,

Нашим діткам покажи.

Діти разом з вихователем підходять до киці Варварки, яка вирізує витинанки.

Вихователь. Щоб краще прикрасити свою господу до свята чи неділі, дівчатка і жінки вирізували мереживо з паперу – витинанки. Ось такі, що прикрашають зараз нашу світлицю – і на миснику і на печі, біля вікон – скрізь можна приклеїти чи прикріпити ці чудові вироби.

Варварка. Щоб в хаті стало красиво і світло,

Мереживо творили з душею привітно.

Мишко, мишко, не сиди

Своє чудо покажи.

Діти з вихователем ідуть до Мишки, яка розмальовує писанки.

Вихователь. До найбільшого весняного свята Великодня готуються заздалегідь – пишуть писанки. Так було здавна на Україні, так лишилось і понині. Писанки – це символ відродження, символ життя символ воскресіння всього живого.

Мишка. У писанці воскреслій

Душевна глибина

Відродження народу

Віків глибока сивина.

Вихователь. Ось так, мої любі діти, творилась і твориться духовно мистецька історія українського побуту. Далеко в минуле відходить непотрібне, що переживає віки. Назва ремесла нерідко переростала в прізвище тієї людини, яка цим займалася. Так на Україні і до нині живуть з прізвищем Бондаренко або Бондар, Швець, Кравець. Гончар,

Ким наші предки були,

Нам наші прізвища розповіли:

Хто краяв сукні – став Кравець,

Хто шив взуття – прозвали Швець,

Горшки виліплював Гончар,

Хто вікна склив – прозвали Скляр,

Трудившись з ранньої зорі

Землі своєї трударі.

**Освітня діяльність з пріоритетом з народознавства
для дітей старшого дошкільного віку**

Гацанюк Алла Петрівна
вихователь спеціальної групи
Білоцерківського ЗДО
№ 28 «Горобинька»

Тема. Українські рушники – скарби народні на віки

Мета. Ознайомити дітей з різними видами рушників та їх використанням у побуті. Вчити описувати узори на рушниках: геометричні, рослинні, зооморфні. Ознайомити із символами та кольорами на рушниках різних регіонів України та Київщини. Розвивати творчі здібності. Виховувати шанобливе ставлення до народно-вжиткового мистецтва та повагу до майстрів, які їх створюють

Попередня робота: діти знайомі з вишиванками

Матеріал: різні вишиті рушники.

Хід заняття

Зала прибрана, наче українська світлиця: рушники на вікнах, над дверима, іконою, картинами. Під стіною, також прикрашеною рушниками, стоїть стіл, вкритий вишитою скатертиною. На столі - керамічний посуд. З обох боків столу - лави, вкриті тканими килимами. До зали заходить вихователь.

Вихователь. Доброго дня, любі малята й шановні гості! Щиро вітаємо вас у нашій світлиці. Ви, мабуть, звернули увагу на чудові вишивки на сорочках, скатертинах, рушниках. Від сивої давнини і до наших днів, у радості й у горі рушник – невід'ємна частка нашого побуту. У народі говорили: «Хата без рушників – як родина без дітей». Український рушник! Скільки зворушливих спогадів та образів з родинного життя пов'язано з рушниками! Багато цікавого змогли б вони розповісти нам про ті звичаї і традиції, де їм призначалася головна роль.

Вихователь. Ось такий рушник висить завжди в кімнаті на видному місці. Витканий чи вишитий, він призначався для гостей. Господиня на знак поваги до гостя подавала йому рушник на плече. І називався він плечовий.

Діти розігрують сценку: До світлиці заходить гість (хлопчик) і звертається до господині (дівчинки).

Гість. Доброго дня, господине! Доброго здоров'я на день, на місяць, на рік і на весь ваш вік!

Господиня. І ви будьте здорові на доброму слові. Проходьте, гостю дорогий. *(Подає рушник на плече і приспівує):*

«Вода в відеречку – гостечку, вмийся,

Рушник на кілочку – гостечку, втрися».

Вихователь. А цей рушник – утирач, утиральник, кілковий. Він висить біля мисника і слугує для витирання посуду *(показує рушник)*. На ньому – різноколірні смужечки. Червона – побажання сонця і тепла; коричнева – щаслива дорога; зелена – зустріч із добрими людьми; синя та жовта – символи здоров'я та успіху.

Вихователь. Були і дитячі рушнички, ось дівчачий: на ньому вишивали цвіт яблуні, вишні, квітки ромашки і незабудки і називалися вони рушнички-росянички. А це рушнички-грайлики для хлопчиків, на них вишивали чорнобривці, волошки, синій барвінок, листя дуба і любистку. Сподобались вони вам? Добре, ми теж з вами навчимося так вишивати свої рушнички.

Вихователь. В Україні існував звичай: навесні, коли зазеленіли хліба, люди виходили в поле, несучи на руках рушники з хлібом-сіллю, щоб був гарний врожай *(показує рушник)*. Називали цей рушник обрядовим.

Вихователь. А цей рушник – стирок. Без нього не обходиться жодний чисто вимитий посуд *(показує рушник)*.

Вихователь. Ось такі рушники вішають над вікнами, дверима *(показує рушник)*. Їх називали оберегами, бо люди вірили, що вони оберігатимуть хату від лиха.

Вихователь. Цей рушник прикрашає ікони у красному куті у хаті, щоб у ній було красиво й затишно. А називають його покутник, або божничок. У святкові дні, коли вся сім'я збирається разом, на покутник кладуть хліб і сіль *(показує рушник)*.

Вихователь. А це родинний або сімейний рушник. На нього ставали молодята, коли одружувалися. Що на ньому вишито? Так, пара голубів, троянди, маки, мальви, калина, щоб у сім'ї була злагода, здоров'я, повага до батьків. Як ви думаєте що означають ці символи на родинному рушникові?

Вихователь. Вишитий рушник можна порівняти хіба що з піснею. За давнім українським звичаєм у хатах збиралися майстрині, де ткали, гаптували, вишивали, а під час роботи співали пісні.

До зали входить фольклорний гурт вихователів і співає пісню «Вишиванка».

Вихователь. Вишиті рушники створюють затишок, зміцнюють родину. У народі казали: «Де сяє вишиття, там злагода й добре життя». Подивіться, як палахкотять багатством кольорів рушники в нашій світлиці. А які ви, діти, бачите кольори на рушниках? (*Діти називають.*) А що ними позначали у вишиванні?

Вихователь. Багато рушників вишиті двома кольорами: червоним і чорним. І в кожного з них своє значення. Чорний – це колір родючої землі, багатства, урочистості, червоний – колір щастя, добробуту та кохання. Ним найчастіше вишивали дитячий, юнацький, весільний одяг. Червоними нитками гаптували рушники для весільного обряду, якими користувалися в побуті ще й після весілля. А подивіться які узори є на вишивках?

На найдавніших вишивках є геометричні узори - лінії, кола, хрести, ромби, квадрати, які символізували дорогу, сонце, зорі, землю, воду. А де ще вам траплялися такі узори? (*На писанках.*) Так, це надзвичайно давні узори. Вони походять ще від язичницьких часів. У пізніші часи на рушниках, зазвичай, вишивали рослини: калину, троянду, ромашку, волошку, мак, мальву, барвінок, чорнобривці, колоски пшениці. А доповнювали рослинні орнаменти зображення птахів. На українських рушниках часто можна побачити качок, півнів, лебедів, лелек, пав. От і наші дівчатка взялися до вишивання. Окремі знаки-символи не лише прикрашали рушники та одяг, а й повинні були охороняти, захищати, оберігати від злих духів, приносити щастя.

Діти виконують пісню «Рушничок».

Вихователь. Довгий прямокутний шмат полотняної чи лляної тканини завжди у наших предків-українців означав дорогу, шлях, який веде людину. Рушники використовували у різних життєвих ситуаціях. У багатьох піснях оспівано сюжет, коли мати дає синові в дорогу рушник. Це не просто рушник - це оберіг, на якому вишитий певний орнамент. Його символіка має сприяти безпечній дорозі і щасливому поверненню додому. Він повинен був нагадувати про рідну домівку, про лагідні матусині руки.

Лунає музика «Пісня про рушник», музика П. Майбороди, слова А. Малишка

Вихователь. Велика наша Україна, і рушники в різних її куточках вишивають по-різному. На Прикарпатті рушники вишивають червоним і чорним хрестиком. Ось так *(показує рушник)*. А на Полтавщині рушники гаптують гладдю. Спочатку малюнок наносять на тканину олівцем, а потім зашивають нитками: червоними, зеленими, блакитними *(показує рушник)*. На Слобожанщині рушники також вишивають гладдю та хрестиком, тільки орнамент широкий і складний *(показує рушник)*. На нашій рідній Київщині, зокрема в Броварах і селах району вишивають хрестиком, використовують майстрині всі кольори: зелений, синій, жовтий, оранжевий, або червоний і чорний.

Вихователь. Вечорами у вихідні дні чи на свято сходилися хлопці та дівчата до когось у хату, прибрану рушниками, співали пісень, танцювали. Давайте і ми з вами під цими чудовими оберегами затанцюємо.

До зали заходить танцювальний гурт дітей і виконує український народний танець на вибір музичного керівника.

Вихователь. Колись в Україні не було такої дівчини, яка не вміла б ткати чи вишивати. За давнім звичаєм, тільки-но дівчинка підростала, вона мала готувати собі посаг. Довгими осінніми та зимовими вечорами молоді дівчата вишивали рушники, сорочки, хустки. Кожна намагалася вишити на рушнику чи сорочці такий малюнок, щоб він не був схожий на інший. За їхньою якістю оцінювали дівчину як майбутню господиню. Рушники берегли, їх передавали як обереги з покоління у покоління. Дивовижні орнаменти рушників, які ви сьогодні бачите, створили руки наших народних майстринь, які до нас сьогодні завітали

Вихователь. З прадавніх часів до нас дійшов звичай зустрічати гостей хлібом на рушнику. От і сьогодні вітаємо наших гостей хлібом і сіллю. *(Підносить на рушникові гостям коровай із сіллю та калиною.)* Це бабусі наших діток Уляна Сергіївна Кравець та Катерина Вікторівна Білокур. Вони принесли свої роботи. Давайте помилуємося ними. *(Майстрині розповідають про символи узорів та кольори на рушниках.)*

Вихователь. Ось і закінчилося наше заняття. Ви чимало дізналися про рушники, ознайомилися з обрядовою скарбницею українського народу. Наше життя – це біле полотно, на якому доля мережить свій візерунок. Тож нехай на полотні нашого життя переплітаються радісні червоні, жовті, блакитні, зелені кольори і вічними будуть символи здоров'я, достатку, щастя й злагоди.